

ným osobním přístupem komentovala události nedávných období. Na fotkách, co jsme udělaly na památku, působí velmi drobně, křehce – až nás to překvapilo. Společnou fotku z této události Gerlinda pak vybrala jako doprovodnou vizualizaci své prezentace „Feminismus jedině v plurálu“, psanou pro výroční setkání Genderové expertní komory ČR loni v polovině října. Šlo o téma feministické sebepečce a toho, jak nevyhořet. Její příspěvek jsme spolu diskutovaly a editovaly. Nenapadlo mě, že půjde o spolupráci poslední.

Moje učitelka feministka

Lucie Jarkovská

Zemřela profesorka Gerlinda Šmausová, žena, která vrhla gender do české kriminologie a sociologie. Na počátku 21. století přišla na katedru sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, právě včas, abych se mohla zapsat do jejího diplomového semináře a aby mi vedla diplomovou práci. Do té doby nás zde byla skupina studentek, které jsme se zabývaly genderem (za všechny chci jmenovat Ivu Šmídovou, Kateřinu Liškovou, Kateřinu Nedbálkovou a Kateřinu Machovcovou), ale kterým chyběla starší generace, již bychom mohly jak následovat a stát po jejím boku při vytyčování genderu jako vědní disciplíny, tak se s ní utkat v akademickém ringu. V Gerlindě jsme tuto osobnost získaly. Díky ní bylo možné ustavit genderová studia jako obor a my všechny jsme mohly vyrůst. Zásadní význam pak měla i pro další generace studentek a studentů, pro které byla zárukou toho, že gender není nějaký módní momentální a dočasný výstřelek sociální teorie, ale naprosto zásadní analytická kategorie. Její působení bylo v pravdě feministické, neboť teorie i empirie, se kterou nás seznamovala, měla zásadní přesah i do našich osobních životů. Takto na její působení vzpomínají další její studentky:

Velká osobnost. V prvéku na genderových studiích na FSS v podstatě změnila směr, kterým se můj život ubíral. Udělala ze mě feministku.

(Eliška Handlířová)

Pro mě, která měla (tehdy asi poměrně obvyklý) devadesátkový pocit, že „já žádný feminismus nepotřebuju“, byla první, kdo tuhle postpubertální jistotu nahlodal. Pozoruhodná ženská.

(Petra Tajovský Pospěchová)

V momentech mých největších profesních pochybností tu pro mě byla, aby mi potvrdila mou vlastní patřičnost. Ve chvílích mých nejtěžších osobních propadů a osamění mi stvrzovala naši sounáležitost a zároveň umě obracela mou pozornost k otázkám přesahujícím jednotlivce, k otázkám sociologickým.

(Petra Tlčimuková)

Zároveň, i když mám trochu obavy to napsat, byla bytostí křehkou. Nekrology se obvykle hemží herojským vzdáváním slávy, ale mně to nedá. Gerlinda Šmausová byla osobností křehkou i silnou zároveň a právě tohle na ní fascinovalo i znervózňovalo. I skrze to jsem se hodně naučila. Jako školitelka mi poctivě komentovala mé texty, nabourávala moje představy a pomáhala najít osobitý styl psaní i způsobu dělání vědy. Zároveň však někdy vypluly na povrch její vlastní nejistoty, které zrcadlily její postavení ženy ve vědě a navíc ženy zabývající se genderem, ženy, která by ráda tuto nálepku pohlavní kategorie ze sebe strhla a stala se osobou ve vědě, jež by se nemusela neustále obhajovat, vymezovat a snášet povýšené hodnocení „objektivních“ vědců. Myslím, že i díky vlastním bojům, které v akademii i v osobním životě sváděla, byla člověkem citlivým a zároveň schopným velkého analytického vhledu. Do toho, jak dělala vědu, jakou byla školitelkou i jakým byla člověkem, se promítal její osobní příběh. Jako žena vědkyně nedostala nic zadarmo. Ale všechno tohle začalo mnohem dříve a její příběh, který nám vyprávěla, když jsme ji v Saarbruckenu navštívily, byl fascinující.

Narodila se na prahu druhé světové války jako Gerlinda Goetz v Sudetech. Její otec se sice ve sčítání lidu hlásil k československé národnosti, nicméně mu to nebylo nic platné a jako úřady stvrzený Němec musel navzdory osobním národnostním preferencím narukovat do Wehrmachtu. Při vojenském cvičení v Německu poznal Gerlindinu matku, svoji budoucí ženu, která za ním odešla z Německa do válečných Sudet. Zde čelila osudu mladé matky, která je na jedné straně říšskou Němkou a zároveň jejíž muž, sudetský Němec československého vyznání, z Wehrmachtu dezertoval a připojil se k protinacistickému odboji. Gerlinda se správně gramaticky česky učila až s nástupem do první třídy. Když člověk ví toto o autorce, čte ještě úplně jinak její článek Rasa jako rasistická konstrukce a vůbec rozumí jejím přísně dekonstruktivistickým postupům, za které se urputně brala ve svých textech.

Díky protinacistickým aktivitám směla rodina v Československu zůstat a nebyla odsunuta. Avšak politický vývoj zde vedl k tomu, že nakonec Gerlinda, už provdaná Šmausová, přesídlila do Německa po roce 1968. Jak však sama uvedla, uprchla z nesvobody politické do nesvobody genderové. Západní Německo sice bylo demokratickou a bohatou zemí, ale co se genderového řádu týká, bylo na sklonku 60. let konzervativní a patriarchální. Ekonomická svoboda žen ani jejich akademická kariéra, zvláště pokud měly manžela a děti, nebyly samozřejmostí, pouze těžce vybojovanou

výsadou nemnoha. Kloubit práci a rodinu je obtížný úkol pro ženy i dnes, ale v případě Gerlindy Šmausové to znamenalo ještě kloubit s prací a rodinou také politické a historické události, ve kterých je každý jednotlivec malou figurkou v hracím poli.

V našem profesním a s postupem času i osobním vztahu byly momenty, kdy jsem cítila, jako by se role obracely, jako by ona potřebovala ujištění a svým způsobem i oporu ode mě. Když jsem to pochopila, byl to silný, učící moment. Nikdo není jen mocný, silný a moudrý, i autority mají své Achillovy paty. Někdy se všichni třeseme v soukolí dějin a osobních historií a právě tenhle třas nás, pokud najdeme i dostatek síly se nepodvolit a nevzdat to, vede k tomu, že dokážeme vidět víc a hlouběji. Doporučit četbu chytrých článků, opatřit naše texty smysluplnými komentáři, to je znak dobrého učitele. Ovšem předat něco takto osobního, co je tak úzce propojeno s tím obecným, teoretickým a analytickým, je výsadou výjimečných učitelek feministek. Gerlinda byla tou mojí.